

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та менеджменту
Кафедра міжнародних економічних відносин
та європейської інтеграції

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

Грабовська Вероніка Сергіївна

УДК 338.439.22:504 (477.42)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ**

за ОПП “Міжнародний менеджмент” галузі знань 07 “Управління та
адміністрування” спеціальності 073 “Менеджмент”

Подається на здобуття другого (магістерського) освітнього ступеня

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Грабовська В.С.
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи
Данкевич Віталій Євгенович
доктор економічних наук, професор

АНОТАЦІЯ

Грабовська В.С. Управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) освітнього ступеня за ОПП “Міжнародний менеджмент” галузі знань 07 “Управління та адміністрування” спеціальності 073 “Менеджмент”. Поліський національний університет, Житомир, 2022.

Враховуючи сучасні глобальні виклики та євроінтеграційний вектор розвитку Україна перейшла зі застарілих ГОСТів на нові, гармонізовані, відповідно до європейських стандартів, методів класифікації та вимірювання ділової деревини, що має сприяти розвитку галузі, збільшення кількості виробництва продукції та її збуту на міжнародних ринках. В Україні до 2019 р. ділова деревина, а саме лісоматеріали круглі, відповідно чинних норм поділяли на 3 сорти (I, II, III), при цьому був певний асортимент продукції за призначеннями. Відповідно, після 2019 р. ділова деревина, а саме лісоматеріали круглі, розподіляється на чотири класи якості, відповідно європейської класифікації (A, B, C, D).

У кваліфікаційній роботі розглянуті дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених із ключових питань щодо управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі. Досліджено особливості стратегічного управління якістю продукції лісогосподарських підприємств. Проаналізована діяльність лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі. Розроблено та аргументовано заходи щодо можливостей покращення управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі.

Ключові слова: лісогосподарські підприємства, управління, зовнішньоекономічна діяльність, міжнародний ринок, розвиток, лібералізація світової торгівлі.

ABSTRACT

Hrabovska V.S. Management of the quality of products of forestry enterprises in the conditions of liberalization of world trade. - Qualification work on manuscript rights.

Qualifying work for obtaining a second (master's) educational degree under the "International Management" OPP, field of knowledge 07 "Management and administration" specialty 073 "Management". Polissia National University, Zhytomyr, 2022.

Taking into account modern global challenges and the European integration vector of development, Ukraine switched from the old Soviet GOSTs to new, harmonized with European standards for the classification and measurement of business wood, which should contribute to the development of the industry, increase in the amount of production and its sale on international markets. In Ukraine, until 2019, commercial wood (round timber) was divided into three grades (I, II, III) and there were a number of assortments by purpose. Accordingly, after 2019 it will be divided into four quality classes - A, B, C, D, as in European countries.

The qualification work examines the research of domestic and foreign scientists on key issues related to the management of the quality of products of forestry enterprises in the conditions of the liberalization of world trade. Peculiarities of strategic management of product quality of forestry enterprises are studied. The activity of forestry enterprises in the conditions of the liberalization of world trade is analyzed. The measures regarding the possibilities of improving the quality management of the products of forestry enterprises in the conditions of the liberalization of world trade have been developed and argued.

Key words: forestry enterprises, management, foreign economic activity, international market, development, liberalization of world trade.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ.....	9
1.1. Економічна сутність та особливості стратегічного управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі	9
1.2. Компоненти системи управління якістю.....	12
Висновки до розділу 1.....	15
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ.....	16
2.1. Загальна характеристика діяльності лісогосподарських підприємств України.....	16
2.2. Якість лісогосподарської продукції в умовах виходу на зовнішні ринки...	20
Висновки до розділу 2.....	24
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ.....	25
3.1. Державна політика управління якістю продукції лісогосподарських підприємств	25
3.2. Удосконалення якості продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі.....	28
Висновки до розділу 3.....	31
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	32
СПИСК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	34
ДОДАТКИ	39

ВСТУП

Актуальність. Управління якістю передбачає нагляд за всіма діями та завданнями, необхідними для підтримки бажаного рівня досконалості та відповідності необхідним критеріям. Управління якістю включає визначення політики якості, створення та впровадження планування та забезпечення якості, а також контроль якості та покращення якості. Якщо ви хочете бути впевненими, що ви створюєте якісну, конкурентоспроможну продукцію чи послуги у всій організації, ви повинні запровадити ефективну систему управління якістю. Управління контролем якості гарантує, що те, що постачає ваша компанія, і процеси доставки, які вона використовує, є узгодженими та що кожна фаза бізнесу організації зосереджена на одній меті. Це особливо важливо в умовах європейської інтеграції України та адаптації до сучасних стандартів якості до продукції.

Управління контролем якості можна розділити на чотири ключові компоненти, щоб бути ефективним: планування якості, контроль якості, забезпечення якості та покращення якості. Дані підходи актуальні для усіх секторів економіки. Особливо ці підходи актуальні для лісогосподарського комплексу, який є досить перспективним для України.

З початку 2019 року Україна перейшла зі старих ГОСТів на нові, гармонізовані стандарти класифікації та вимірювання ділової деревини (відповідно європейської практики), що має сприяти розвитку галузі, збільшення кількості виробництва продукції та її збуту на міжнародних ринках. До 2019 року ділова деревина (лісоматеріали круглі) розподілялися на I, II та III сорти і була низка сортиментів за призначеннями. Відповідно, після 2019 року розподіляється на чотири класи якості - A, B, C, D (європейські стандарти), при цьому не зазначається напрям використання, що значно спрощує торгівлю продукцією. Водночас багато питань наразі потребують подальшого вивчення та дослідження.

Велика кількість відомих зарубіжних та вітчизняних вчених присвятили свої праці питанню управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі. Значна кількість науковців досліджували та продовжують досліджувати питання управління якістю на підприємствах.

У значній кількості публікацій та міжнародних звітів окреслюються еколого-економічні пріоритети модернізації лісоресурсного комплексу України: Антоненко І. Я. досліджував еколого-економічні пріоритети модернізації лісоресурсного комплексу України [1]; Антонова О. окреслювала методичні підходи до оцінки фінансової безпеки підприємства [2]; Артюшок В. С. розробляв критерії відповідності діяльності лісогосподарських підприємств стратегічній цілі в умовах сталого розвитку [3]. З метою адаптації до європейських стандартів якості важливим є управління якістю, стандартизація та сертифікація лісів в Україні, що і відображено у ряді публікацій науковців: Бондаренко С.М., Копя А.В. Управління якістю, стандартизація та сертифікація лісів у різних країнах [7]; Гайда Ю.І. Сертифікація лісів як інструмент екологічного маркетингу в умовах євроінтеграції [8]. Наразі, в умовах ринкової економіки від якості продукції залежать прибутки підприємств їх можливість отримувати нові ноші на ринку, що і підтверджено у ряді досліджень щодо оцінка конкурентоспроможності обробної промисловості лісопромислового комплексу України та країн ЄС: Губарева І.О., Ярошенко І.В. Управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі [10]; Гут Л.В. Передумови обґрунтування доцільності формування кластерних утворень [11]. Однак, незважаючи на велику кількість наукових праць, питання стосовно управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі є ще досі не розкритими.

Мета даної кваліфікаційної роботи полягає у аналізі системи управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі. Відповідно до даної мети були поставлені наступні **завдання**:

— проаналізувати економічний зміст поняття управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі;

- дослідити етапи стратегічного управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі;
- надати загальну характеристику діяльності лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі;
- оцінити ефективність управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі;
- визначити напрями удосконалення системи управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі.

Об'єктом дослідження є основні тенденції формування управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та організаційно-економічні засади управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі.

При вирішенні поставлених завдань застосовувалися такі **методи**, як аналітичний – для визначення внутрішніх тенденцій і можливостей стратегічної діяльності лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі, монографічний – для всебічного та глибокого дослідження управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі., економіко-статистичний – для вивчення факторів, що впливають на процес управління та зумовлюють зміни в перебігу міжнародних економічних процесів.

Перелік публікацій автора за темою дослідження:

1. Грабовська В.С. Управління діяльністю лісогосподарських підприємств України в умовах виходу на зовнішні ринки. Студентські наукові читання-2022 : Матеріали студентської науково-практичної конференції, 15 грудня 2022 року. Житомир : Поліський національний університет, 2022. С. 87-89.

2. Грабовська В.С. Тенденції розвитку лісогосподарських підприємств в умовах виходу на зовнішні ринки. “Партнерство бізнесу та університетів: міжнародний контекст“. VIII-ма науково-практична студентська конференція,

присвячена 100-річчю Поліського національного університету. Житомир : Поліський національний університет, 2022.

3. Данкевич В. Є., Грабовська В. С. Удосконалення якості продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі. Механізми управління розвитком територій: зб. наукових праць у 2 ч. Ч. 2. Житомир: Поліський національний університет, 2022. С. 5-7.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що вони можуть використовуватися на лісогосподарських підприємствах як методичні рекомендації з впровадження та підвищення результативності управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі.

Перехід зі старих ГОСТів на нові, гармонізовані стандарти класифікації та вимірювання ділової деревини (відповідно європейської практики) сприятиме розвитку лісогосподарської галузі. Вищезазначене дозволить збільшення кількості виробництва продукції та її збуту на міжнародних ринках. Розподіл деревини на чотири класи якості (європейські стандарти) та зазначення напрямів її використання спростить торгівлю продукцією та конкурентоспроможність вітчизняних товаровиробників на міжнародних ринках.

Кваліфікаційна робота містить анотацію, вступ, три розділи та висновки до кожного з них, загальні висновки та список використаних джерел, який включає 49 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ

1.1. Економічна сутність та особливості стратегічного управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі

Управління якістю включає визначення політики якості, створення та впровадження планування та забезпечення якості, а також контроль якості та покращення якості. Якщо ви хочете бути впевненими, що ви надаєте узгоджені продукти чи послуги у всій організації, ви повинні запровадити ефективну систему управління якістю. Тоді ваша продукція буде користуватися попитом. Управління контролем якості гарантує, що те, що постачає ваша компанія, і процеси доставки, які вона використовує, є узгодженими та що кожна фаза бізнесу організації зосереджена на одній меті.

Значна кількість науковців досліджували та продовжують досліджувати питання управління якістю на підприємствах. У значній кількості публікацій та міжнародних звітів окреслюються еколого-економічні пріоритети модернізації лісоресурсного комплексу України: Антоненко І. Я. Еколого-економічні пріоритети модернізації лісоресурсного комплексу України [1]; Антонова О. Систематизація методичних підходів до оцінки фінансової безпеки підприємства [2]; Артюшок В. С. Критерії відповідності діяльності лісогосподарських підприємств стратегічній цілі в умовах сталого розвитку [3]; Баланюк І. Ф., Максимюк М. М. Сутність економічної безпеки підприємства [4];

З метою адаптації до європейських стандартів якості важливим є управління якістю, стандартизація та сертифікація лісів в Україні, що і відображено у ряді публікацій науковців: Бондаренко С.М., Копа А.В. Управління якістю, стандартизація та сертифікація лісів в Україні [7]; Гайда Ю.І. Сертифікація лісів як інструмент екологічного маркетингу [8]; Град А.М. Формування

конкурентоспроможних підприємницьких структур в умовах меблевого виробництва [9]. У розбитому вигляді управління контролем якості можна розділити на чотири ключові компоненти, щоб бути ефективним: планування якості, контроль якості, забезпечення якості та покращення якості.

Наразі, в умовах ринкової економіки від якості продукції залежать прибутки підприємств їх можливість отримувати нові ноші на ринку, що і підтверджено у ряді досліджень щодо оцінки конкурентоспроможності обробної промисловості лісопромислового комплексу України та країн ЄС: Губарева І.О., Ярошенко І.В. Оцінка конкурентоспроможності обробної промисловості країн ЄС [10]; Гут Л.В. Передумови обґрунтування доцільності формування кластерних утворень (на прикладі деревообробної, паперової та поліграфічної промисловості Карпатського економічного району) [11]; Демидюк С.М. Проблемні питання еколого-економічного регулювання регіональних ринків лісопродукції [12]; Довбня С. Б., Гічова Н. Ю. Діагностика економічної безпеки підприємства [13]; Довбня С. Б., Гічова Н. Ю. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства [14]. Водночас багато питань, щодо адаптації вітчизняних товаровиробників до європейських стандартів, потребують подальшого вивчення.

Оцінка рівня еколого-економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності підприємства лісогосподарського комплексу досліджена у ряді публікацій: Домашенко М., Школа В., Кліменко О. Оцінка рівня еколого-економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності підприємства [15]; Дребот О. І. Інституалізація лісового сектору економіки у контексті сталого розвитку України [16]; Дребот О.І. Інституціоналізація лісового сектора економіки в контексті сталого розвитку України [18]; Дубас Р.Г. Екологічна сертифікація лісів як чинник підвищення інвестиційної привабливості лісової галузі України [19]; Дяченко К. С. Методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємств будівельної галузі [20]; Іщук С.О., Созанський Л.Й. Ресурсне забезпечення деревообробних виробництв України: міждержавні і міжрегіональні порівняння [24]; Кизим М., Ярошенко І. Інструменти лісової політики України [25]. Важливим наразі є екологізація діяльності лісогосподарських підприємств.

Сучасні підходи до управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі також відображені у наявних нормативно-правових документах: Лісовий кодекс України : Закон України [26]; Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова Верховної Ради України [30]; Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України [31]; Публічний звіт державного агентства лісових ресурсів України [33]. Значна кількість законодавчих актів наразі перебуває у стадії розробки.

Про якість продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках в умовах лібералізації світової торгівлі досліджено у ряді публікацій: Попадинець Н.М. Внутрішній ринок продукції лісової промисловості України: проблеми та напрями розвитку [28]; Посібник «Лісова сертифікація за вимогами FSC; Проблеми доступу місцевого населення до лісових ресурсів та незаконні рубки в лісах Карпат і Західного Полісся [32]; Пугінська В.В., Чиняк В.В. Рекреаційне лісокористування як перспектива розвитку лісової галузі в Україні [34]; Сахарнацька Л.І. Формування організаційно-економічного механізму екологізації лісового комплексу регіону [35]; Смолін І.В. Конкурентоспроможність підприємства: об'єкти, критерії, показники оцінювання [36]; Цегельник Н.І. Економічний стан лісової галузі в Україні та його вплив на сталий розвиток лісогосподарських підприємств [45]. Автори обґрунтовують важливість та необхідність покращення якості продукції.

Налагодження системи управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі є вкрай актуальним, адже ліси – національне надбання України. За призначенням і локалізацією вони виконують широкий спектр природоохоронних (водогосподарських, захисних, санітарно-гігієнічних, рекреаційних та ін.) функцій, що обмежує їх комерційне використання. За останні десятиліття лісовідновлення набуло екстенсивного характеру, тобто площа нових насаджень перевищує територію вирубаних лісів. Здебільшого це досягається шляхом лісовідновлення непридатних

сільськогосподарських угідь. Хвойні насадження займають 42% загальної площі лісу. Листянолистяні насадження займають 43%. На душу населення в Україні припадає лише 0,18 га лісів і 33 м³ деревини. На сучасне поширення лісів України вплинули кліматичні, геологічні та антропогенні фактори.

1.2. Компоненти системи управління якістю

Існує 4 основні компоненти кожної системи управління якістю. Вони є: 1. Планування контролю якості: визначення ваших цілей і стандартів якості, вимог, необхідних для відповідності цим стандартам, і які процедури будуть використовуватися для перевірки відповідності цим критеріям. 2. Контроль якості: процес фізичної перевірки та тестування того, що ви заклали на етапі планування, щоб переконатися, що це доступно. 3. Забезпечення якості: перевірка процесу надання послуг або управління якістю виробництва товарів. 4. Покращення якості: Ретельно перегляньте свої висновки з останніх 3 компонентів і придумайте спосіб покращити свої методи в майбутньому.

Опрацювання літературних джерелу сфері управління якістю продукції, дозволяє констатувати, що першим кроком управління якістю є планування. Вам потрібно приділити час, щоб визначити свої цілі та те, якою ви хочете бачити базову лінію. Ви повинні визначити, якими є ваші стандарти якості, вимоги, необхідні для відповідності цим стандартам, і які процедури використовуватимуться для перевірки дотримання цих критеріїв. На цьому етапі планування ви захочете розглянути: які очікування та пріоритети вашої зацікавленої сторони, якщо це можливо; що таке визначення успіху вашої компанії; які законодавчі стандарти чи вимоги мають бути дотримані; хто виконуватиме кожну роль у процесі управління якістю.

Коли у вас є відповідний план, починає діяти контроль якості. Це процес фізичної перевірки та тестування того, що ви заклали на етапі планування, щоб переконатися, що це доступно. Вам потрібно підтвердити, що всі встановлені вами стандарти дотримані, і вам потрібно визначити будь-які невдачі чи помилки, які потрібно виправити. Чим раніше ви зможете виявити ці помилки,

тим краще. Таким чином, вам слід звернути увагу на всі аспекти продукту, включаючи використані матеріали та процес їх складання.

Після того як дані перевірки зібрано, їх слід відобразити таким чином, щоб їх було легко аналізувати. Ви можете створювати гістограми, запускати діаграми або відображати причини та наслідки, а потім легко ділитися ними за допомогою програмного забезпечення для керування документами, щоб усі мали доступ до них.

У той час як контроль якості передбачає перевірку фактичних продуктів або послуг на місцях, забезпечення якості перевіряє процес надання послуг або управління якістю виробництва товарів. Перевіряючи ваші товари чи послуги у джерела, ви можете виявити помилки ще до того, як вони дійдуть до клієнта. Ви також можете точно налаштувати свої процеси, щоб запобігти помилкам у майбутньому. Переглядаючи ваш продукт або послугу на цій стадії управління контролем якості, ви захочете виконати такі дії: переконайтеся, що все працює, як було погоджено на етапі планування якості; виміряйте, наскільки ефективні ваші заздалегідь визначені процеси, і підтвердьте, що всі вимоги відповідності виконуються; беріть до відома будь-які отримані уроки; визначте сфери, де є можливість більш плавного процесу.

Щоб бути ефективним, забезпечення якості має проходити регулярно через незалежні аудити. Щоб отримати найкращі результати, попросіть проведення аудиту третьою стороною, яка не інвестує фінансово чи емоційно в результат.

Нарешті, після завершення процесу контролю якості вам потрібно ретельно переглянути свої висновки та придумати спосіб покращити свої методи в майбутньому. Управління контролем якості безрезультатне, якщо ви не бажаєте вносити зміни, коли вони необхідні. Прагнення до постійного вдосконалення є метою кожної успішної компанії. Отже, зберіть усі ваші дані, переоцініть як процеси, так і продукт, завжди пам'ятаючи про відповідність вимогам, а потім знову почніть процес управління контролем якості. З кожним циклом у вас буде кращий продукт, щасливіші клієнти та більший прибуток компанії.

Класифікація показників якості продукції здійснюється за переліком ознак, наведених у таблиці 1.

- **Класифікація показників якості продукції**

Ознака класифікації	Групи показників якості продукції
1. За властивостями, що характеризуються	Показники призначення Показники надійності (безвідмовності, довговічності, ремонтопридатності, збережуваності) Ергономічні показники Показники транспортабельності Патентно-правові показники Екологічні показники Економічні показники
2 Відповідно способу вираження	Виражені в натуральних одиницях (кг, м, бали, безрозмірні) Показники, виражені у вартісних одиницях
3. За кількістю властивостей, що характеризуються	Одиничні показники Комплексні показники (групові, узагальнені, інтегральні)
4. За використанням для оцінювання	Базові показники Відносні показники
5. Залежно від стадії визначення значень показників	Прогнозовані показники Проектні показники Виробничі показники Експлуатаційні показники

Джерело: побудовано на основі [27, 45].

Забезпечення якості продукції чи послуги – це процес перевірки процесу надання послуг або управління якістю виробництва товарів. Перевіряючи ваші товари чи послуги у джерела, ви можете виявити помилки ще до того, як вони дійдуть до клієнта. Переглядаючи ваш продукт або послугу на цій стадії управління контролем якості, необхідно виконати такі дії: переконайтеся, що все працює, як було погоджено на етапі планування якості; виміряйте, наскільки ефективні ваші заздалегідь визначені процеси, і підтвердьте, що всі вимоги відповідності виконуються.

Висновки до розділу 1

Аналіз теоретичних аспектів стратегічного управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі дозволяє стверджувати, що з 2019 р. Україна перейшла зі старих ГОСТів на нові, гармонізовані стандарти класифікації та вимірювання ділової деревини (відповідно європейської практики), що має сприяти розвитку галузі, збільшення кількості виробництва продукції та її збуту на міжнародних ринках. До 2019 року ділова деревина (лісоматеріали круглі) розподілялися на I, II та III сорти і була низка сортиментів за призначеннями. Відповідно, після 2019 р. розподіляється на чотири класи якості (європейські стандарти), при цьому не зазначається напрям використання. Вищезазначене значно спрощує торгівлю продукцією.

Виділяють чотири основні компоненти кожної системи управління якістю. Першим компонентом управління якістю є планування контролю якості: визначення ваших цілей і стандартів якості, вимог, необхідних для відповідності цим стандартам, і які процедури будуть використовуватися для перевірки відповідності цим критеріям. Контроль якості: процес фізичної перевірки та тестування того, що ви заклали на етапі планування, щоб переконатися, що це доступно. Забезпечення якості: перевірка процесу надання послуг або управління якістю виробництва товарів. Покращення якості: передбачає постійний моніторинг стану якості.

Налагодження системи управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі є вкрай актуальним, адже ліси – національне надбання України. За призначенням і локалізацією вони виконують широкий спектр природоохоронних (водогосподарських, захисних, санітарно-гігієнічних, рекреаційних та ін.) функцій, що обмежує їх комерційне використання. За останні десятиліття лісовідновлення набуло екстенсивного характеру, тобто площа нових насаджень перевищує територію вирубаних лісів. Здебільшого це досягається шляхом лісовідновлення непридатних сільськогосподарських угідь.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ

2.1. Загальна характеристика діяльності лісогосподарських підприємств України

Управління лісами України здійснює державний орган, який очолює Держкомлісгосп України. У підпорядкуванні Держкомлісгоспу перебуває близько 380 підприємств і організацій, з них 294 державних лісогосподарських і спеціалізованих лісомисливських господарств, 2 національних заповідних парки і 6 заказників [45].

У сучасних умовах господарювання розробка та реалізація лісової політики в Україні ґрунтується на даних про запаси деревини та зміни в економіці. Важливим наразі є збалансований захист лісових екосистем та забезпечення сталого багатофункціонального управління лісами. У 1994 році Верховна Рада України прийняла Лісовий кодекс України, який регулює ведення лісового господарства в сучасних соціально-економічних умовах і спрямований на збереження, підвищення якості деревини та стале ведення лісового господарства.

У 2002 році Верховна Рада України прийняла новий Земельний кодекс України. Сьогодні зміни у власності на землю зумовлюють необхідність розробки Держкомлісгоспом України нової редакції Лісового кодексу України. У квітні 2002 року уряд України прийняв програму «Ліси України». Реалізація цієї програми розширює вкриті лісом території та інші лісовкриті землі на 11,3 млн. кв. га, а відсоток лісистості буде збільшено з 15,6% до 16,1%.

Відповідно положень наявної державної політики основними цілями ведення лісового господарства України є:

- розширення лісових площ;
- збереження біологічного різноманіття лісових екосистем;

- підвищення стійкості, стійкості та адаптаційної здатності лісових екосистем до стресів; захист від пожеж, шкідників, хвороб, зміни клімату та негативного антропогенного впливу;

- стале управління лісами, що задовольняє соціальні потреби;
- лісова агро меліорація та окультурення степових лісів.

Більшість лісів України ростуть у різновікових насадженнях. Лісові насадження класифікують за віком: молодняки – 32%, середньовікові – 44%, стиглі – 13%, стиглі – 11%. Переважання молодняку є результатом широкомасштабного лісовідновлення територій. У різних природних зонах України відсоток лісистості дуже різний і не є оптимальним. На території з оптимальним відсотком лісистості ліс як найбільш складна і потужна рослинна одиниця справляє позитивний вплив на клімат, ґрунт, поверхневий стік і, звичайно, забезпечує необхідні ресурси ділової деревини.

Лісистість адміністративних областей України відображено на рисунку 1.

Рис. 1. Лісистість адміністративних областей України

Для України оптимальний відсоток лісистості становить 19,0%, для Полісся (Лісова зона) – 32,0% (фактична 26,8%), для Лісостепу (Лісостепова зона) – 18,0% (фактична 13,0%). %), для Степу (зона Степу) – 9,0% (факт. 5,3%), для Карпат – 45,0% (факт. 42,0%), для Криму – 19,0% (факт. 10,4%).).

Рейтинг європейських країн за площею лісів відображено на рисунку 2. Наявні дані дозволяють оцінити стан площ лісів в Україні у порівнянні із іншими країнами.

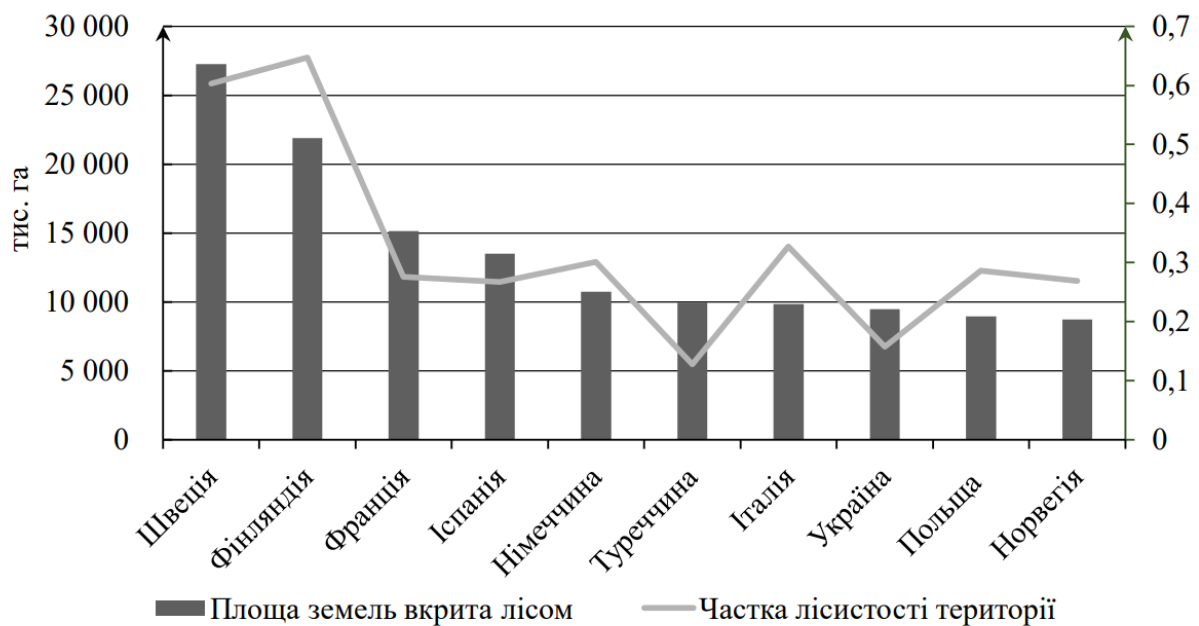

Рис. 2 Рейтинг європейських країн за площею лісів

Джерело: побудовано на основі [33].

Ліси Полісся (Лісова зона) і Карпат виконують екологічні та господарські функції, а ліси Лісостепу (Лісостепова зона), Степу (Степова зона) і ліси Криму виконують водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні та інші екологічні функції. З метою збору інформації про стан лісів, динаміку лісового фонду, пошкодження лісів внаслідок дії антропогенних, біотичних та абіотичних факторів Держкомлісгосп України організовує спостереження за лісовими територіями. Система екологічного моніторингу включає поверхневий контроль і дистанцію.

Розвиток системи екологічного моніторингу лісів України розпочато у 1989 році в рамках Міжнародної спільної програми з оцінки та моніторингу впливу забруднення повітря на ліси під егідою Конвенції Європейської економічної комісії ООН про транскордонне забруднення повітря на великі відстані. Сьогодні проводиться моніторинг лісів 14 областей. З 1995 року моніторинг лісів проводиться в рамках Американської програми моніторингу стану здоров'я лісів. Програма моніторингу реалізується у співпраці з Лісовою службою USDA та Агентством з охорони навколишнього середовища.

Щорічно в Україні заготовляють близько 13 млн. кубічних метрів деревини. 45% деревини заготовляється в головних рубках, 70% - кругла. В Україні переробляють відходи деревини та недеревну продукцію. У грошовому вираженні це 30% заготовленої деревини. Деревина постачається на внутрішні ринки та експортується. Основними споживачами деревини є підприємства будівельного та агропромислового комплексів, меблевої та вугільної промисловості.

В Україні державна політика регулює умови безпеки працівників лісового господарства. Вони засновані на пріоритеті життя і здоров'я на виробництві. На кожному підприємстві, відповідно до Закону про охорону праці, є відділ, відповідальний за охорону праці, який підпорядковується директору. Найнебезпечнішою роботою в лісовому господарстві є заготівля. Держкомлісгосп України розробив і впровадив комплексний план контролю за охороною праці, який повинен використовуватися керівниками для створення безпечних умов праці. Атестована лабораторія безпеки праці, яка контролює виробниче середовище. Усім відомі наслідки Чорнобильської катастрофи. Великої шкоди завдано українським лісам. Ліси Полісся, де сталася катастрофа, складають 40% лісів України. Тут розташовано понад 50 лісгосподарських підприємств. Працівники цих підприємств працюють в радіаційній зоні і зазнають опромінення. У лісгосподарських підприємствах, які знаходяться на забруднених територіях, працівниками відділу охорони праці організовано радіаційний моніторинг з метою контролю дози опромінення та введено

неповний режим роботи, який залежить від ступеня забруднення. У цих приміщеннях дотримуються санітарно-гігієнічні вимоги.

Вже понад півтора століття в Україні практикують сільськогосподарське лісорозведення. Заліснення нових територій та створення захисних лісів зменшує вплив ерозії на сільськогосподарські угіддя. Проте проблема охорони земель сільськогосподарськими лісонасадженнями ще не вирішена, а ерозія земель ще досить інтенсивна. В Україні залишаються значні території, які не можуть бути використані для сільського господарства (близько 500 тис. га), але можуть бути заліснені. В Україні лісовідновлення залежить від природно-кліматичних зон. Так в Карпатах і на Поліссі (лісовій зоні) висаджують ліси і використовують природне поновлення. У районах Лісостепу (зона Лісостепу) і Степу (зона Степу) ліси садять і сіють. У регіонах із відповідними природними умовами лісогосподарські підприємства намагаються збільшити природовідтворення, яке нині становить 21% від загального лісовідтворення і є одним із найрентабельніших способів відтворення лісів.

2.2. Якість лісогосподарської продукції в умовах виходу на зовнішні ринки

Лісове господарство – галузь економіки, яка відповідає за охорону, відтворення та використання лісових ресурсів для виробництва непромислової та промислової продукції, а також екологічний і соціальний контроль. Останнім часом підприємства Держкомлісгоспу України почали налагоджувати зовнішньоекономічні зв'язки. Сьогодні з державними лісогосподарськими підприємствами співпрацюють понад 40 фірм з Італії, Австрії, Німеччини, Нідерландів, Іспанії, Словаччини та деяких інших країн.

Державні лісогосподарські підприємства експортують різноманітні напівфабрикати, пиломатеріали, смолу, круглий ліс та низькоякісні технічні вироби з деревини для виробництва ДВП, ДСП та целюлози. Першочерговим завданням лісового господарства України є створення нових лісів на непридатних сільськогосподарських землях, агроеліоративних лісів,

підвищення продуктивності та захисних функцій лісів. Оскільки Україна є аграрно-індустріальною країною з низьким відсотком лісистості, тут надзвичайно важливим є захисне лісорозведення. Понад 5 млн. га земель піддається ерозії, що зумовлено високою розораністю сільськогосподарських угідь – 81%.

Світовий попит на вироби з натуральної деревини та вироби з деревини зростає. Це пояснюється величезними перевагами деревини і її зовнішнього вигляду. Також на популярність дерев'яних виробів вплинули тренди, які прийшли до нас із Заходу, адже кількість громадян, стурбованих екологічною ситуацією, зростає не лише у світі, а й в Україні.

Лісовий комплекс України включає такі галузі: лісова, деревообробна, меблева, картонна, будівельна, целюлозно-паперова, біоенергетика. Цей сектор економіки характеризується великою різноманітністю продукції, включаючи виробництво та переробку натуральної деревини в целюлозу, папір, дерев'яні панелі, ламіновані підлоги, пиломатеріали, деревне вугілля, меблі та біопаливо[18-20].

Україна посідає 6 місце в Європі за запасами деревини – 2197 млн кубометрів, також 10 місце серед країн Європи за загальною площею лісів – 9,7 млн га. В Україні проводиться політика збільшення площі лісів шляхом посадки нових дерев, а також обмеження площ і обсягів вирубки. У 2005 році уряд запровадив сертифікати походження лісоматеріалів для контролю за експортною продукцією, такі сертифікати засвідчують легальність придбаних лісопродукції.

За даними на 2021 рік, в Україні щорічно заготовляється від 19 до 20 мільйонів кубометрів деревини. Водночас досі діє мораторій на експорт необроблених лісоматеріалів та пиломатеріалів. Тому на експорт йдуть сировинні напівфабрикати (наприклад, сухі пиломатеріали) і готові вироби з деревини. За період з 2020 по 2021 рік експорт пиломатеріалів зріс на 32,2%, дерев'яних рам для картин, дзеркал і фотографій – на 30,57%, ящиків і пакувальних кошиків – на 56,6%, інструментів – на 27,97% [17, 32].

У 2020 році заготовлено 15 204,6 тис. куб. тис. кубометрів, це 92% лісосік у 2020 році. Загальний обсяг реалізованої товарної деревини у 2020 році склав 11,1 млрд гривень загальною кількістю 12 936,8 тис. куб.

Офіційна заготівля лісу за всіма видами рубок в Україні коливається зазвичай в межах 15-16 млн м3.

Офіційна заготівля лісу за всіма видами рубок в Україні представлена на рисунку 3.

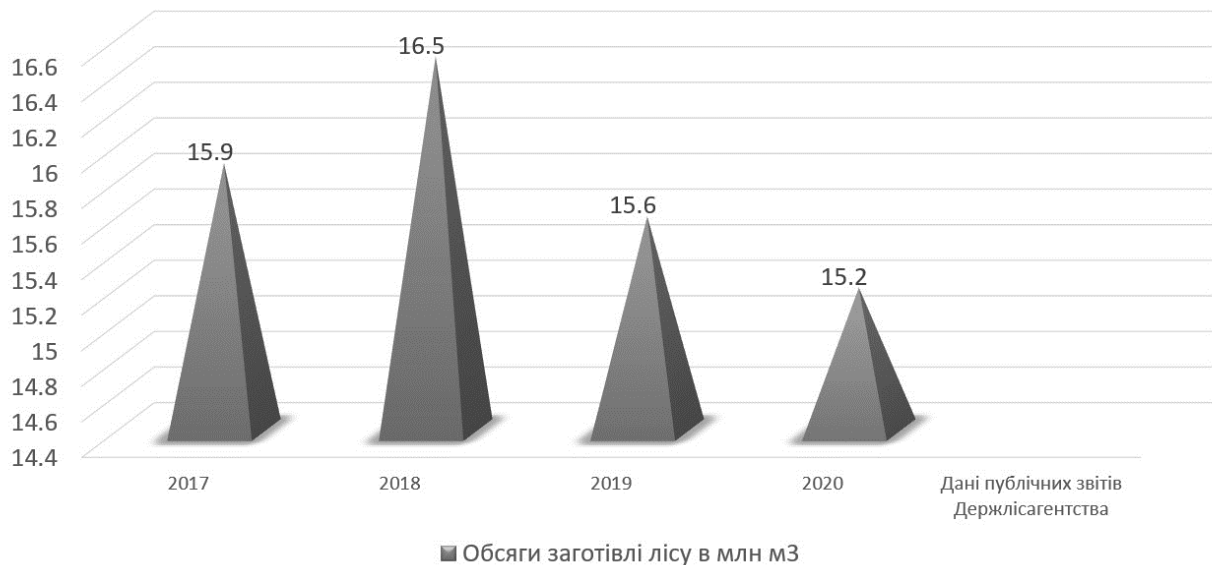

Рис. 3. Офіційна заготівля лісу за всіма видами рубок в Україні

Джерело: побудовано на основі [33].

На переробку деревообробним підприємствам направлено 2025 тис. кубометрів деревини. В результаті переробки загальна сума виробленої продукції склала 2,8 млрд грн. Цей показник нижчий за показник 2019 року, оскільки у 2019 році продукції переробки вироблено на 14 млн грн більше.

У 2020 році були складні кліматичні умови, в тому числі пожежі, які завдали збитків на 19,1 млрд грн.

Порівняно з 2020 роком обсяг незаконної вирубки лісів зменшився фактично вдвічі. У 2021 році нараховано 4,3 тис. незаконних рубок, в кількості 54,3 тис. кубометрів, загальна сума збитків склала 444,1 млн грн.

В Україні в найбільших обсягах виробляється:

– картонно-паперові вироби, близько 44% всієї продукції з деревини.

– дерев'яні плити, фанера, шпон, дерев'яні плити, приблизно 19% від загального обсягу продукції з деревини.

Слід відмітити, що в Україні розпочався експеримент з реалізації деревини на «Прозорро.Продажі». Стан реалізації деревини на «Прозорро.Продажі» та Платформа для реалізації деревини на «Прозорро.Продажі» відображені на рисунку 4 та рисунку 5.

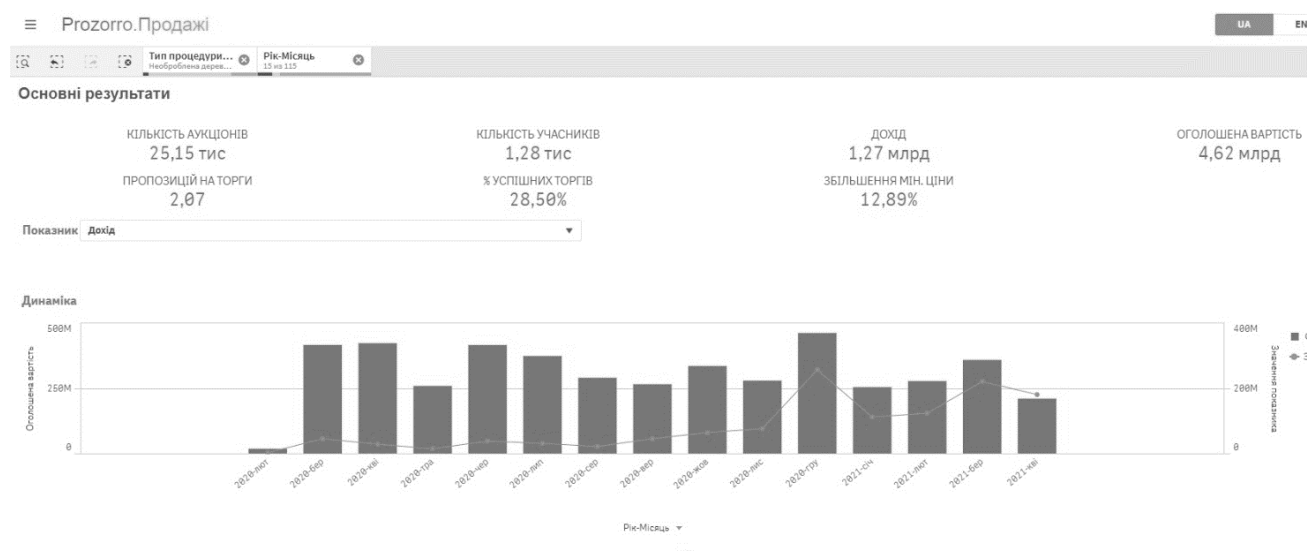

Рис. 4. Стан реалізації деревини на «Прозорро.Продажі»

Рис. 5. Платформа для реалізації деревини на «Прозорро.Продажі»

Також важливо відзначити активне зростання виробництва меблевої продукції, яке почалося в 2016 році. Це пов'язано з тим, що зріс попит на покупку меблів, а також збільшився обсяг експорту. Наша країна зайняла 41 місце в світі за експортом меблів за кордон у 2020 році. Обсяг торгівлі меблями в Інтернеті зростає, таким чином, з 2016 по 2021 рік він збільшувався щорічно в середньому на 23% [32]. За прогнозами експертів, за наступні 3 роки (з 2021 по 2024 рік) ця цифра зросте в 1,7 рази.

Висновки до розділу 2

Проведений аналіз управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі дозволяє стверджувати, що за даними на 2021 рік, в Україні щорічно заготовляється від 19 до 20 мільйонів кубометрів деревини. Водночас досі діє мораторій на експорт необроблених лісоматеріалів та пиломатеріалів. Тому на експорт йдуть сировинні напівфабрикати (наприклад, сухі пиломатеріали) і готові вироби з деревини. За період з 2020 по 2021 рік експорт пиломатеріалів зріс на 32,2%, дерев'яних рам для картин, дзеркал і фотографій – на 30,57%, ящиків і пакувальних кошиків – на 56,6%, інструментів – на 27,97%.

Встановлено, що порівняно з 2020 роком обсяг незаконної вирубки лісів зменшився фактично вдвічі. У 2021 році нараховано 4,3 тис. незаконних рубок, в кількості 54,3 тис. кубометрів, загальна сума збитків склала 444,1 млн грн.

В Україні в найбільших обсягах виробляється: картонно-паперові вироби, близько 44% всієї продукції з деревини; дерев'яні плити, фанера, шпон, дерев'яні плити, приблизно 19% від загального обсягу продукції з деревини.

Обґрунтовано, що позитивним є те, що в Україні розпочався експеримент з реалізації деревини на «Прозорро.Продажі». У роботі проаналізовано стан реалізації деревини на «Прозорро.Продажі» та досліджено платформу для реалізації деревини на «Прозорро.Продажі».

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ

3.1. Державна політика управління якістю продукції лісогосподарських підприємств

Україна є країною, яка перебуває на етапі переходу від командно-адміністративної до ринкової економіки, але перехід відбувається надзвичайно повільно і, здається, навіть зупинився. Державні компанії все ще домінують, і залишається важка рука регулювання. Особливо це стосується лісового сектору, де і лісогосподарські підприємства, і деревообробні компанії є державними. Відповідно у таких умовах досить складно налагодити систему якості на підприємствах, забезпечити виробництво якісної продукції у необхідних об'ємах для задоволення потреб внутрішнього та зовнішнього ринків.

Цей сектор є надзвичайно неефективним, і все не зміниться, доки не буде оновлено всю економічну та політичну систему. В лісокористуванні та лісозаготівлі працюють 260 підприємств, близько 12,5 тис. лісопильних заводів і більше 700 спеціалізованих деревообробних підприємств (включаючи целюлозно-паперові комбінати). Немає можливостей для досягнення економії розміру як у постачанні деревини, так і в деревообробці. Тому важливим питанням є трансформація даного сектора з метою запровадження інновацій та використання кращих європейських практик господарювання.

Уряд поклав відповідальність за ці дві підгалузі на окремі міністерства, намагаючись підвищити продуктивність і запровадити ринкові сили, а також повільно дозволити приватизацію деревообробних компаній. Однак уряд не бажає серйозно приватизувати сектор, оскільки це призведе до масштабної реструктуризації, яка призведе до втрати тисяч робочих місць. Екологічне лобі також виступає проти прямої приватизації лісових підприємств, бо побоюється, що це призведе до зневаги до навколишнього середовища.

Водночас наразі у секторі потрібні зміни. Щоб досягти вихідних показників раніше, керівники радгоспів, лісових і деревообробних підприємств замінювали недооцінені природні ресурси (грунт і деревне волокно) іншими, важче доступними ресурсами. Таким чином, ліси були деградовані та/або перетворені на сільськогосподарські, тоді як сільськогосподарські ґрунти були виснажені. Якщо підприємства в первинному секторі приватизувати, а земельним та іншим ринкам дозволити працювати без втручання, щоб власники могли отримувати економічну ренту, тоді природні ресурси стануть більш цінними для користувачів. Потрібні зміни і у технологіях, які використовуються на виробництві, вони мають бути оновлені та модернізовані з метою отримання більш якісної продукції. Все вищезазначене можливе лише за рахунок відповідної державної політики.

Адаптуючись до європейських стандартів необхідно також приділяти увагу охоронним заходам. Рішення щодо охоронюваних територій повинні прийматися як частина політичного процесу, і після їх прийняття їх слід якомога менше змінювати, щоб уникнути невизначеності для лісової промисловості та/або остаточного зникнення заповідних лісів. Існуючі українські економічні та політичні інститути не можуть гарантувати, що посягання на заповідні території не відбудеться.

Україна є країною, яка переходить від командно-адміністративного режиму до ринково-демократичної економіки. Важливими компонентами цього переходу є лібералізація цін, стабілізація та приватизація, дотримання якісних вимог до продукції. Лісовий сектор є прикладом того, як решта економіки впоралася з цим переходом, його слід вважати невдалим. Ринок деревини не існує, оскільки деревина продається деревообробникам за цінами, встановленими державою. Лісова політика, спрямована на забезпечення сталого управління лісами та конкурентоспроможний деревообробний сектор, не може бути реалізована до завершення економічного переходу до ринкової економіки із сертифікованим виробництвом.

Лісова сертифікація (відповідно європейським стандартам) – це оцінка відповідності системи ведення лісового господарства встановленим

міжнародним стандартам ведення лісового господарства та лісокористування на принципах сталого розвитку [29]. Метою лісової сертифікації є забезпечення економічного, екологічного та соціального балансу сталого управління лісами шляхом запровадження загальнозначущих і тих стандартів, які заслуговують довіри.

Екологічно відповідальне управління лісами гарантує, що заготівля деревини та іншої лісової продукції не ставить під загрозу біорізноманіття, не знижує продуктивність і підтримує виконання екологічних функцій.

Соціально орієнтоване управління лісами допомагає як місцевим працівникам, так і працівникам бізнесу та суспільству в цілому досягти довгострокових вигод, а також створює сильні стимули для місцевого населення зберігати лісові ресурси та управляти ними на основі стратегічних планів.

Ефективне управління лісами означає, що управління лісами забезпечує достатні економічні вигоди без незворотної втрати лісових ресурсів, погіршення якості екосистем і шкоди місцевим громадам. Протиріччя між потребою в прибутку та впливом на ліс можна мінімізувати шляхом впровадження повного спектру продуктів і послуг лісових екосистем за найкращою вартістю [29].

Незалежна оцінка та підтвердження відповідального управління лісами є не тільки вимогою ринку, але поступово стає частиною законодавства розвинених країн, зокрема країн ЄС. Як наслідок, Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом містить пункт, згідно з яким сторони зобов'язуються сприяти торгівлі легальною та сталою лісовою продукцією. Окрім іншого, це означає впровадження процедур та дотримання стандартів сертифікації.

Сертифікація лісової продукції використовується в останні десятиліття, щоб покращити управління лісами, забезпечити відстеження ланцюга поставок і висунути претензії ринку до покупців щодо сертифікованого статусу матеріалу. Але з впровадженням Регламенту ЄС щодо деревини оператори ринку та покупці стикаються з новими проблемами щодо забезпечення того, що деревина була заготовлена та транспортована незаконно. Ці виклики викликали питання щодо ефективності систем сертифікації для забезпечення законності, особливо як це

визначено EUTR. Зокрема, для операторів, які впроваджують системи належної перевірки, як того вимагає EUTR, а також для компетентних органів, які забезпечують виконання Регламенту, залишаються питання щодо рівня впевненості, який можна отримати від сертифікованого матеріалу. Крім того, часто виникають питання про те, як інформація в сертифікатах може бути пов'язана з легальністю та можливістю відстеження продукту. Таким чином, питання, що виникають для повсякденного впровадження EUTR, зосереджені на таких сферах, як те, наскільки добре схема сертифікації забезпечує відповідність чинному законодавству та наскільки добре схема гарантує, що сертифікований матеріал не змішується з несертифікованим матеріалом. Крім того, як схема сертифікації в цілому функціонує, щоб уникнути шахрайства, наприклад корупції та зловживання заявами про сертифікацію.

3.2. Удосконалення якості продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі

Якщо Україна має намір продовжувати експорт продукції з деревини до наших міжнародних партнерів у Європі та у інших розвинутих країнах, вона в майбутньому повинна буде гарантувати, що така продукція є якісною. Відповідно необхідною є сертифікація якості продукції.

Сертифікація передбачатиме інспекцію міжнародних агентів, на яких менш імовірно вплинуть бажання місцевих політиків. Нарешті, у міру покращення економіки в результаті успішного переходу до ринкової економіки зростатиме попит на недеревну продукцію та зручності, які забезпечують лісові екосистеми. Виросте попит на лісову рекреацію, а також на екологічні послуги лісів, такі як забезпечення біорізноманіття. Постачання деяких недеревних продуктів/вигод доповнює звичайні комерційні лісові операції або, принаймні, не зазнає негативного впливу від них. Деякі інші можна легко забезпечити, дещо змінивши управління лісами, і необхідно лише забезпечити необхідні стимули (наприклад, дозволити власникам лісових угідь стягувати плату за полювання та інший відпочинок) або розглядати їх як частину лісової сертифікації. Тим не менш,

залишаться певні переваги для навколишнього середовища, які можуть бути забезпечені лише шляхом відкладення певних лісових екосистем, і це є законною роллю уряду.

Україна перейшла зі старих стандартів на нові, гармонізовані із європейськими стандартами вимірювання ділової деревини. Схема стандартів класифікації та вимірювання ділової деревини відображена на рисунку 6.

Рис. 6. Схема стандартів класифікації та вимірювання ділової деревини

Після 2019 р. ділова деревина, а саме лісоматеріали круглі, розподіляється на чотири класи якості, відповідно європейської класифікації (A, B, C, D).

Класи деревини гармонізованих із європейськими стандартами класифікації та вимірювання ділової деревини представлені у таблиці 2.

**Класи деревини гармонізованих із європейськими стандартами
класифікації та вимірювання ділової деревини**

Клас	Характеристика
А	лісоматеріали високого класу (з нижньої частини колоди із чистою деревиною або незначними вадами)
В	лісоматеріали віднесені до середнього класу (без особливих вимог до чистої деревини та із сучками)
С	лісоматеріали, які нижче середнього класу (мають незначні вади, які не значно знижують властивості)
Д	лісоматеріали, які не задовольняють вимогам жодного з вищих класів

Джерело: [29].

Водночас важливим для вітчизняних підприємств залишається оновлення матеріальної бази підприємств з метою підвищення якості продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі. Проведені дослідження на матеріалах ДП «Житомирське лісове господарство» доводять ефективність та необхідність модернізації виробничих потужностей підприємства (табл. 3).

Таблиця 3

**Економічна ефективність потенційних інвестиційних проєктів з
модернізації виробничих потужностей ДП «Житомирське лісове
господарство», тис. грн**

Види нової продукції	Тривалість, років	Чистий дохід, зведений до початку виконання проєкту	Щорічні інвестиційні витрати необхідні для модернізації обладнання		
			1	2	3
Пиломатеріали обрізні	3	3721,5	450	600	650
Пиломатеріали необрізні	2	4222,4	950	400	-
Заготовки під європалети І	3	5598,7	400	110	400
Заготовки під європалети ІІ	2	3365,8	500	900	-
Заготовки пиляні, експорт	3	4982,9	750	800	700
Заготовки пиляні (для внутрішнього ринку)	3	6012,3	600	900	850

Розрахунок інвестиційних проєктів з модернізації виробничих потужностей на прикладі ДП «Житомирське лісове господарство» засвідчує необхідність та економічну доцільність модернізації виробничих потужностей вітчизняних підприємств з метою виходу на міжнародні ринки збуту, пріоритетними серед яких є ринки країн ЄС.

Висновки до розділу 3

Доведено, що необхідною передумовою забезпечення якості лісогосподарської продукції є сертифікація. Відповідно наявних нормативних документів сертифікація у лісогосподарських підприємствах – це оцінка відповідності системи ведення лісового господарства встановленим міжнародним стандартам ведення лісового господарства та лісокористування на принципах сталого розвитку. Метою лісової сертифікації є забезпечення економічного, екологічного та соціального балансу сталого управління лісами шляхом запровадження загальнозначущих і тих стандартів, які заслуговують довіри.

У процесі дослідження встановлено, що незалежна оцінка та підтвердження відповідального управління лісами є не тільки вимогою ринку, але поступово стає частиною законодавства розвинених країн, зокрема країн ЄС. Як наслідок, Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом містить пункт, згідно з яким сторони зобов'язуються сприяти торгівлі легальною та сталою лісовою продукцією. Окрім іншого, це означає впровадження процедур та дотримання стандартів сертифікації.

Сертифікація лісової продукції використовується в останні десятиліття, щоб покращити управління лісами, забезпечити відстеження ланцюга поставок і висунути претензії ринку до покупців щодо сертифікованого статусу матеріалу. Але з впровадженням Регламенту ЄС щодо деревини оператори ринку та покупці стикаються з новими проблемами щодо забезпечення того, що деревина була заготовлена та транспортована законно. Ці виклики викликали питання щодо ефективності систем сертифікації для забезпечення законності.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У процесі дослідження теоретичних аспектів стратегічного управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі встановлено, що виділяють чотири основні компоненти кожної системи управління якістю. Першим компонентом управління якістю є планування контролю якості: визначення ваших цілей і стандартів якості, вимог, необхідних для відповідності цим стандартам, і які процедури будуть використовуватися для перевірки відповідності цим критеріям. 2. Контроль якості: процес фізичної перевірки та тестування того, що ви заклали на етапі планування, щоб переконатися, що це доступно. 3. Забезпечення якості: перевірка процесу надання послуг або управління якістю виробництва товарів. 4. Покращення якості: Ретельно перегляньте свої висновки з останніх 3 компонентів і придумайте спосіб покращити свої методи в майбутньому.

Доведено, що налагодження системи управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі є вкрай актуальним, адже ліси – національне надбання України. За призначенням і локалізацією вони виконують широкий спектр природоохоронних (водогосподарських, захисних, санітарно-гігієнічних, рекреаційних та ін.) функцій, що обмежує їх комерційне використання. За останні десятиліття лісовідновлення набуло екстенсивного характеру, тобто площа нових насаджень перевищує територію вирубаних лісів. Здебільшого це досягається шляхом лісовідновлення непридатних сільськогосподарських угідь.

За даними на 2021 рік, в Україні щорічно заготовляється від 19 до 20 мільйонів кубометрів деревини. Водночас досі діє мораторій на експорт необроблених лісоматеріалів та пиломатеріалів. Тому на експорт йдуть сировинні напівфабрикати (наприклад, сухі пиломатеріали) і готові вироби з деревини. За період з 2020 по 2021 рік експорт пиломатеріалів зріс на 32,2%, дерев'яних рам для картин, дзеркал і фотографій – на 30,57%, ящиків і пакувальних кошиків – на 56,6%, інструментів – на 27,97%. Встановлено, що порівняно з 2020 р. обсяг незаконної вирубки лісів зменшився фактично вдвічі.

У 2021 р. нараховано 4,3 тис. незаконних рубок, в кількості 54,3 тис. кубометрів, загальна сума збитків склала 444,1 млн грн.

При здійсненні аналізу управління якістю продукції лісогосподарських підприємств в умовах лібералізації світової торгівлі встановлено, що в Україні в найбільших обсягах виробляється: картонно-паперові вироби, близько 44% всієї продукції з деревини; дерев'яні плити, фанера, шпон, дерев'яні плити, приблизно 19% від загального обсягу продукції з деревини. В Україні розпочався експеримент з реалізації деревини на «Прозорро.Продажі». У роботі проаналізовано стан на «Прозорро.Продажі» та досліджено платформу для реалізації деревини на «Прозорро.Продажі».

Обґрунтовано, що позитивним є те, що з 2019 р. Україна перейшла зі старих ГОСТів на нові, гармонізовані стандарти класифікації та вимірювання ділової деревини (відповідно європейської практики), що має сприяти розвитку галузі, збільшення кількості виробництва продукції та її збуту на міжнародних ринках. До 2019 року ділова деревина (лісоматеріали круглі) розподілялися на I, II та III сорти і була низка сортиментів за призначеннями. Після 2019 р. розподіляється на чотири класи якості - A, B, C, D (європейські стандарти), при цьому не зазначається напрям використання, що значно спрощує торгівлю продукцією. Це є важливим кроком в умовах європейської інтеграції країни.

Проведений розрахунок інвестиційних проєктів щодо модернізації виробничих потужностей на прикладі ДП «Житомирське лісове господарство» засвідчив необхідність та економічну доцільність модернізації виробничих потужностей вітчизняних підприємств з метою виходу на міжнародні ринки збуту лісогосподарської продукції, пріоритетними серед яких є ринки країн ЄС.

СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко І. Я. Еколого-економічні пріоритети модернізації лісоресурсного комплексу України: макроекономічні важелі / за ред. д.е.н. проф., чл.-кор. НАН України Б. М. Данилишина. К. : КУТЕП-Інформ, 2008. 359 с.
2. Антонова О. Систематизація методичних підходів до оцінки фінансової безпеки підприємства. *Економіка*. 2010. № 6. С. 3-7.
3. Артюшок В. С. Критерії відповідності діяльності лісогосподарських підприємств стратегічній цілі в умовах сталого розвитку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер : Економіка. 2012. Вип. 19. С. 95–98.
4. Баланюк І. Ф., Максимюк М. М. Сутність економічної безпеки підприємства. *Інноваційна економіка*. 2016. № 1-2. С. 246-251.
5. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні: монографія. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. 759 с.
6. Барчук В. П., Сус Т. Й. Напрями інноваційно-технологічного розвитку промислового виробництва регіону. *Бізнес-інформ*. 2015. № 4. С. 58- 62.
7. Бондаренко С.М., Копа А.В. Управління якістю, стандартизація та сертифікація лісів в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. № 12. С. 185–192. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/30.pdf
8. Гайда Ю.І. Сертифікація лісів як інструмент екологічного маркетингу лісогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. 2015. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3711>
9. Грод А.М. Формування конкурентоспроможних підприємницьких структур в умовах меблевого виробництва: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата економічних наук: 08.00.04 - Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Тернопіль, 2013. 22 с.
10. Губарева І.О., Ярошенко І.В. Оцінка конкурентоспроможності обробної промисловості лісопромислового комплексу України та країн ЄС. *Проблеми економіки*. 2020. № 1. С. 13-19.

11. Гут Л.В. Передумови обґрунтування доцільності формування кластерних утворень (на прикладі деревообробної, паперової та поліграфічної промисловості Карпатського економічного району). *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2017. Вип. 4. С. 168-182.
12. Демидюк С.М. Проблемні питання еколого-економічного регулювання регіональних ринків лісопродукції. *Економіст*. 2011. № 2. С. 40-42.
13. Довбня С. Б., Гічова Н. Ю. Діагностика економічної безпеки підприємства як інструмент визначення напрямків його інноваційного розвитку. *Економічний вісник НГУ. Серія «Економіка підприємства»*. 2008. № 3. С. 36-42.
14. Довбня С. Б., Гічова Н. Ю. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства. *Фінанси України*. 2008. № 4. С. 88–97.
15. Домашенко М., Школа В., Кліменко О. Оцінка рівня екологоекономічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Механізм регулювання економіки*. 2014. № 1. С. 39-47.
16. Дребот О. І. Інституалізація лісового сектору економіки у контексті сталого розвитку України : моногр. К. : ДІА, 2012. 336 с.
17. Дребот О. І. Сталий розвиток чи еколого-економічна безпека. III-го Всеукраїнський з'їзд екологів з міжнародною участю : зб. наукових статей. Вінниця, 2021. Том 2. С. 677–680.
18. Дребот О.І. Інституціоналізація лісового сектора економіки в контексті сталого розвитку України : монографія. Київ : ДІА, 2012. 336 с.
19. Дубас Р.Г. Екологічна сертифікація лісів як чинник підвищення інвестиційної привабливості лісової сфери України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 1. С. 4–6. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2012/3.pdf
20. Дяченко К. С. Методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємств будівельної галузі. *Технологический аудит и резервы производства*. 2015. № 4/5 (24). С. 31-36.
21. Економіка сільського господарства : навч. посібник / В. К. Збарський, В. І. Мацибора, А. А. Чалий та ін.; за ред. В. К. Збарського і В. І. Мацибори. К. : Каравела, 2009. 264 с.

22. Економічна безпека підприємств : підручник / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін. К. : Алерта, 2011. 704 с.
23. Єпіфанов А. О., Пластун О. Л., Домбровський В. С. та ін. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / за ред. проф. А. О. Єпіфанова. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 295 с.
24. Іщук С.О., Созанський Л.Й. Ресурсне забезпечення деревообробних виробництв України: міждержавні і міжрегіональні порівняння. *Регіональна економіка*. 2019. № 3 (93). С. 145-154.
25. Кизим М., Ярошенко І. Інструменти лісової політики України. Проблеми економіки. 2018. № 2 (36). С. 66-70.
26. Лісовий кодекс України : Закон України від 21.01.1994 № 3852-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>
27. Паляничко Н.І. Фінансово-економічне забезпечення збалансованого використання земельних ресурсів України / за наук. ред. акад. НААН О.І. Фурдичка ; Нац. акад. аграр. наук України, Ін-т агроекології і природокористування. Київ : ДІА, 2017. 240 с.
28. Попадинець Н.М. Внутрішній ринок продукції лісової промисловості України: проблеми та напрями розвитку: монографія. Львів: ІРД НАН України, 2014. 182 с.
29. Посібник «Лісова сертифікація за вимогами FSC національного стандарту для України: можливості для зацікавлених сторін». 2021. URL: <https://ua.fsc.org/preview.fsc.a-1211.pdf>
30. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова Верховної Ради України від 05.03.1998 р. № 188-98/ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/%20188/98-%D0%B2%D1%80>
31. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
32. Проблеми доступу місцевого населення до лісових ресурсів та незаконні рубки в лісах Карпат і Західного Полісся / М. В. Чернявський та ін.; за

ред. М.В. Чернявського, І.П. Соловія, Я.В. Геника: монографія. Львів: Зелений Хрест, Ліга-Прес. 2021. 256 с.

33. Публічний звіт державного агентства лісових ресурсів України URL: <https://mepr.gov.ua/files/images/news>

34. Пугінська В.В., Чиняк В.В. Рекреаційне лісокористування як перспектива розвитку лісової галузі в Україні. Актуальні проблеми використання потенціалу економіки країни: світовий досвід та вітчизняні реалії: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. м. Дніпро, 28 листопада 2020 р. Частина 1. Дніпро: ПДАБА, 2020. С. 115–117.

35. Сахарнацька Л.І. Формування організаційно-економічного механізму екологізації лісового комплексу регіону : дис. ... канд. екон. наук ; Ужгородський національний університет. Ужгород. 2015. URL: https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/sah_ds.pdf

36. Смолін І.В. Конкурентоспроможність підприємства: об'єкти, критерії, показники оцінювання. Конкурентоспроможність національної економіки: матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції, 5-6 жовтня 2017 р. К., 2017. С. 170—175.

37. Україна в цифрах, 2019: стат. зб. Держ. служби. статистики України. Київ, 2020. 46 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb

38. Уряд запускає пілотний проект е-аукціонів продажу деревини на "Prozorro.Продажі" з квітня 2020 року. Офіційний сайт Державного агентства лісових ресурсів України. URL: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=205679

39. Фещенко О. Л. Методика оцінки еколого-економічної безпеки на рівні підприємства. Ефективна економіка. 2015. URL: <http://www.m.nayka.com.ua>

40. Фінансово-економічний механізм управління територіальними природно-господарськими комплексами / за заг. ред. акад. НААН України, д.е.н., проф. М. А. Хвесика. К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2016. 528 с.

41. Фурдичко О. І., Потабенко М. В. Еколого-економічне значення захисних лісонасаджень для підвищення ресурсного потенціалу лісових

екосистем. Проблеми модернізації лісоресурсної сфери в контексті просторового розвитку : матеріали наук.-практ. конф. К. : РВПС України. С. 27–32.

42. Фурдичко О.І. Словник-довідник з агроекології і природокористування / за наук. ред. О.І. Фурдичка. Київ : ДІА, 2012. 336 с.

43. Халіна В. Ю. Методичний підхід щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства. Вісник ЧТЕІ. 2014. Випуск 1 (53). С. 173-181.

44. Хвесик М. А., Коваль Я. В., Степаненко А. В. Перспективи економічного розвитку Карпатського регіону з урахуванням ризиків катастрофічних паводків. Економіка природокористування і охорони довкілля. К. : РВПС України НАН України. 2008. С. 4-24.

45. Цегельник Н.І. Економічний стан лісової галузі в Україні та його вплив на сталий розвиток лісгосподарських підприємств. Агросвіт. 2021. № 13-14. С. 29-34.

46. Debkov N. State of forest management certification. Forestry Ideas. 2019. Vol. 25. № 1(57). P. 20-36.

47. Maesano M., Ottaviano M., Lidestav G., Lasserre B., Matteucci G., Scarascia Mugnozza G., Marchetti M. Forest certification map of Europe. Forest – Biogeosciences and Forestry. 2018. Vol. 11(4). P. 526–533.

48. The FSC National Forest Stewardship Standard of Ukraine National Standard. URL: <https://fsc.org/en/documentcentre/documents/resource/428>

49. Zhang K., Song C., Zhang Y., Zhang Q. Natural disasters and economic development drive forest dynamics and transition in China. Forest Policy and Economics. 2017. Vol. 76. P. 56–64.